Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2012 жыл 17-чи март, шабат кюн. № 48 (18969)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Нальчик жаш лидерлеге къонакъбайлыкъ этерге таукелди

Тюнене Къабарты-Малкъар къырал университети алим советини жыйылыуда бардырылыучу залында «XXI ёмюрню лидери» деген Битеуроссей конкурсун къураргъанланы кенгешлери болгъанды. Аны ишине Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Жаш тёлюню,жамауат биригиулени эмда асламлы информация органланы ишлери жаны бла комитетини председатели Татьяна Хашхожева, КъМР-ни Жамауат эмда дин организацияланы ишлери жаны бла къырал комитетини председатели Борис Паштов, КъМКъУ-ну ректору Барасби Карамурзов, РФ-ни Жаш тёлюню ишлери жаны бла федеральный агентствосуну управлениясыны начальниги Сергей Малин, аны баш специалисти-эксперти, Новосибирскеде «Пионерлени союзу» область жамауат организацияны председатели Наталья Вахнина, Москвада «Студенческая община» жамауат организацияны регион башчысы Василий Овчинников, регионлада сабий эмда жаш тёлю жамауат организацияланы башчылары къатышхандыла.

Кенгешни Борис Паштов ачханды. Ол «Лидер XXI века» деген конкурсну 2002 жылда РФ-ни Билим бериу министерствосу тохташдыргъанын, аны магъанасы къаллай ишде да алчыла бола билген жаш адамланы ачыкълар эмда аланы профессионал усталыкъларын кётюрюр мурат бла къуралгъанын белгилегенди. «Андан бери жыл сайын конкурсха Россей Федерацияны зтли субъектинден минген артыкъ адам къатышады. «Лидерде» жаш адамла бир бирлери бла эришиуле бардыруу бла чекленип къалмай, араларында культура байламлыкъла къурарга да кюйренедие»,-дегенди.

Онунчу конкурсну ахыр кесегин октябрь айда Къабарты-Малкъарда бардырыргъа деп оноу этилгенди. Ары дери регион конкурсла ётерикдиле, заочный тур а быйылны август айында боллукъду. «Биз алгъадан да тынгылы хазырланнганбыз, хар затны да эсге алгъанбыз»,- дегенди Борис Паштов. Ол конкурсла къайсы майданлада бардырыллыкъларын да билдиргенди. Ала Къабарты-Малкъар къырал университетде, Бизнес-инкубаторда эмда Парламентде боллукъдула. Бери келгенлеге деп, республиканы айбат жерлерине тюрлю –тюрлю жолоучулукъла, аланы мында тургъан кюнлери эригиулю болмазча ингирле, конкурсла, тюбешиуле, ушакъла да къураллыкъдыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ЖЫЙЫЛЫУ

Старейшиналаны совети къуралгъанды

КъМР-ни башчысыны онооу бла республиканы Жамауат палатасында Старейшиналаны совети къуралгъанды.Аны баш борчу - республиканда граждан обществону айнытыргъа, жер-жерли самоуправленияны эм власть органланы ишлерин игилендириуге себеплик этергеди. Башха соруулана да тинтиргге боллукъду.

Бу кюнледе аны биринчи жыйылыуу да болгъанды. Анда Советни башчысына бирча къол кётюрюу бла Зауби Нахушев айырылгъанды. Ол анга ышанганлары ючюн ыразылыгъын билдиргенди эм ала Къабарты-Малкъарны халкъларыны жашауларын игилендирир ючюн ишлериклерин айтханды.

Аны орунбасарлары Къабардокъланы Махтини, Фатима Гёшеваны, Валентина Гуляеваны кандидатураларын къабыл кёргендиле. Он комиссия да къуралгъанды, ол санда эл мюлк эм жер, саулукъ сакълау эм экология, билим бериу бла байламлы сорууланы тинтген.

Ахырында Жамауат палатаны члени Михаил Клевцов бу институтну къуру иги шарт болгъанын чертгенди. Аны уллу юйретиу кючю барды, дегенди ол. Анга сынамлы, кеслерини жашаулары бла кимге да юлгю кёргюзтюрча адамла киргендие. Совет берген рекомендацияланы уа тийишли органла мычымай эсге алыргъа керекдие, деп белгилегенди ол.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

ПЛЕНУМ

Культурада ишлегенлени даражаларын кётюрюрге

Бу кюнледе Къабарты-Малкъар Республикада культурада ишлегенлени профсоюзуну рескомуну кезиулю пленуму 2011 жылда ишини итогларын чыгъаргъанды, 2012 жылгъа борчларын белгилегенди. Рескомну председатели Марьяна Даова докладында культура учреждениялада ишлегенлени социально-экономика праволарын, профессионал сейирлерин, урунуу эркинликлерин эм социальный гарантияларын къоруулау жаны бла кёп иш тамаланнганын шарт юлгюле келтирип ачыкълагъанды.

Бек алгъа ол культура сферада урунгланланы хакълары халкъ мюлкню къайсы бёлюмюнде ишлегенледен эсе аз болгъанына да къарамай, ала борчларын бет жарыкълы толтургъанларын энчи белгилегенди. «Биз, - дегенди ол, - власть органла бла байламлыкъда ишлей, социальный партнёрлукъгъа айырып эс бурабыз. Алай мен айтырыгъ а быйлайды: эл жерледе культура учреждениялада ишлегенлени урунуу болумларын игилендирмей, битеулю культура ишни тийишли даражагъа кётюрюрге кёлдан келлик тюйюлдю.

Алайсыз а жамауат жашауда намыс, адет-кыылыкъ, иги тёреле, адетле кете барлыкъдыла. Аны алайлыгъына тюшюнюу биогюнлюкде бек уллу эм сыйлы борчладан бирлериди. Адамны адеби-кылыгъы, жамауатха сюймеклиги жокъ эсе, ол битеу халкъгъа уллу жарсыуду. Аны себепли ёсюп келген жаш адамланы кесибизни иги адетлерибизде, битеу дуния культураны юлгюсюнде юйретиуню бир кюннге да шарт болжалгъа салмайыкъ».

Марьяна Патовна андан ары сёзюнде реском кесини харкюнлюк ишинде культурада кёллукъ этгенле ниет хазнаны сакъларгъа, аны айнытыуну жангы амалларын таба билирге керек болгъанларын белгилей, быллай сыйлы борчну тамамлауда культура юйледе, клублада, библиотекалада, музейледе, театрлада, спортда, асламлы информация органлада къуралгъан профсоюз организацияланы къыйынларына багъа биргенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Болушлукъ

Малчылыкъ бла кюрешген юйюрлеге - субсидияла

Республикада жашагъанла, Къабарты-Малкъарны Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосуна сёлешип, малла тутарга сюйген юйюрлеге эмда энди ишлеп башлагъан фермерлеге субсидияла къалай берилгенлерини юсюнден ангылатырларын тилегенлери себепли министерствону пресс-службасы былай билдиреди:

Россей Федерацияны Правительствосуну буйрукъларыбла КъМР-ни Эл мюлк министерствосунда КъМР-ни Правительствосуну малла тутхан юйюрлеге бла энди ишлеп башлагъан фермерлеге къыралдан болушлукъ бериу жаны бла бегимлерини проектлери жарашдырылгъандыла. Ала шёндю бир къауум ведомстволаны къарауларына берилип турадыла.

Бу бегимле къабыл этилгенлеринден сора уа конкурс комиссия къураллыкъды. Ол а конкурс айырыулагъа къатышыр ючюн керек болгъан битеу документлени тизмесин жарашдырлыкъды.

Конкурс къачан эм къалайда бардырыллыгъыны юсюнден республиканы эл мюлк товарла чыгъарыучуларына асламлы информация органла бла билдирилликди. Комиссиягъа конкурсха къатышырга заявкаланы да андан сора берирге онг боллукъду.

Соруулары гъыз неда бу иш бла байламлы башха тюрлю информациягъа сейиригиз бар эсе, районну неда шахар округну эл мюлк управлениясына сёлешигиз.

Башында айтылгъан норматив-право актла бла КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосуну эм КъМР-ни Правительствосуну www.pravitelstvo kbr.ru сайтында шагъырейленирге боллукъсуз.

Бизни корр.

Жазылыу-2012

Хурметли шуёхла!

Сиз бир тюрлю сылтаула бла «Заманны» алламай тура эсегиз, халны тюзетирге мадар барды. Почтагъа барып, жазылыуну 25-чи мартха дери жарашдырсагъыз, ана тилибизде чыкъгъан газетни 1-чи апрельден окъуп башларгъа онг табарыксыз.

Юч айгъа жазылыуну багъасы 178 сомду.

Бизни индексибиз - 51532

Шимал Кавказ кюн сайын 2 бет

Энчилигин тас этмеген адам 3 бет

Къутхарыучула ахшы хазырлыкъларын кёргюзтгендиле 4 бет

Ыйыкъгъа гороскоп 4 бет

РФ-ни Къырал Думасында

Бюджет ахчаны къоратылыууна къаты контроль бардырыуну хайырлы амалы

Къырал Думаны депутатлары Россей Федерацияны Эсеплеучю палатасыны 2011 жылда ишини юсюнден отчётха тынгылагъандыла. Аны председатели Сергей Степашин ол кезиуню ичинде 370 контроль эмда 131 экспертаналитика ишле тамаланнганларын, битеу да 718 миллиард сомгъа бузукълукъла этилгенлери тохташдырылгъанларын билдиргенди.

Мен басма органланы къозгъагъан ма бу ахыр шартны юсюнден айырып айтыргъа сюеме. Айырыула аллы компаниялы кезиуюнде да аны бек къаты сюзгенди. Кертиди, бузукълукъла алгъыннгы жылладан эсе кёп ачыкъланнгандыла, алай ол шарт бек алгъа контролерла ишлерин игилендиргенлерин, право низамны сакълаучу органла бла, артыкъда Следствие комитет,ФСБ,МВД эмда Президентни контроль управлениясы бла байламлыкъларын кючлендиргенлерин кёргюзтеди. Тинтиуле Свердловск, Брянск,Тула областлада,Дагъыстанда эм башха регионлада да бюджет ахча законодательствогъа тийишлиликде къоратылмагъанын ачыкълагъандыла. Иркутск,Саратов эмда Ленинград областьлада уа налог службалада бузукълукъла туура этилгендиле. Анга кёре, Федеральный налог службаны управлениясыны оноучуларыны бир къаууму къуллукъларындан къысталгъандыла.

Отчёт кезиуде РФ-ни Генеральный прокуратурасына, право низамны сакълаучу башха органлагъа да 176 материал берилгенди, алагъа кёре 72 уголовный иш ачылгъанды, 4 материал да уголовный ишлеге къошулгъандыла. Андан сора да, административ право бузукълукъла этилгенлери бла байламлы 23 иш ачылгъанды.

Битеу жерледе да къыралгъа керекли затланы сатып алыу не халда болгъаны биринчи кере тинтилгенди. Аны хайырындан кёп ачха къырал казнагъа тюшмей къалгъаны ачыкъланнганды. Москваны транспорт комплексинде да уллу бузукълукъла табылгъандыла(215 миллиард сомгъа). Бу тинтиуле уа ара шахарыбызны башчысы Сергей Собянинни тилеги бла бардырылгъандыла.

Башха регионлада да бюджет кодексге бузукълукъла этилгендиле, финанс отчётлада жангылычла да болгъандыла. Ала артыкъда кёп ЖКХ-ны системасында тюбегенди-33,3 миллиард сомгъа. Бу шартла барысы да бюджет ахча тийишлисича хайырланылыр ючюн къаты кюреш барганына шагъатлыкъ этедиле. Аны себепли законодательле отчётха ыразы болгъандыла.

2011 жылда Эсеплеучю палатасы ишинде бюджет процессни ачыкълыгъын, бюджет ахчаны аялуу жюрютюлюрюн жалчытыугъа, коррупцияны системалы сылтауларын къуруттуугъа,аны бла бирге уа экономикагъа административ къысыулукъ этиуню азайтыугъа энчи эс бурады.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Эл мюлк

Жайлыкълагъа чыгъаргъа хазырлана

Къабарты-Малкъарда тау жайлыкъланы тап халда тутуугъа эм жумушларын жалчытыугъа быйыл 300 минг сом жиберилликди. Аны юсюнден алгъаракъда КъМР-ни Правительствосуну жыйылыуунда «2012 жылда малланы жайлыкълагъа сюрюуге хазырлауну мадарларыны юсюринден» буйрукъ да къабыл этилгенди.

Республиканы эл мюлк министрини орунбасары Казбек Коков айтханнга кёре, быйыл тау жайлыкълада 29 минг тууар, 100 мингден артыкъ къой эм 5 минг ат тутарыкъдыла.

Бу ишге хазырланнган кезиуде, бир къауум министерстволарга, ведомстволарга эм службалагъа быйыл 20-чы майгъа дери эллени къатларында жер участкаланы адамлагъа бла юридический лицолагъа арендагъа берип бошаргъа деп, буйрукъ этилгенди. Дагъыда малланы тау этеклеге кёчюрюрден алгъа битеу керекли ветеринар-профилактика жумушланы тамамлап бошаргъа да белгилегендиле.

Онунчу июньга дери жайлыкълада жолланы тап халгъа келтирирге эм аланы тийрелеринде болгъан фермаланы бла башха мюлклени электрокюч эм су бла жалчытыугъа да энчи эс буруллукъду. Малчылагъа бла аланы жумушларына къарагъан специалистлеге да жаланда ахшы ишлерге угъай, солургъа да керекли онгла къураллыкъдыла. Сёз ючюн, тау жайлыкълада алагъа фильмле кёргюзтюп турургъа эм той-оюн коллективлени концертлерин къураргъа да умут этиледи.

Ишден бош заманларын зауукълу ётдюрлюкдюле

Республикада мал кютюу кезиуге хазырланыу башлаггъанды. Бир минген аслам адам бийик тау башлада урунурукъдула. Культураны ишчилери уа бусагъатлада алагъа солуу программа къурай турадыла.

КъМР-ни Культура министерствосу 152 район эм шахар культура юйледен эм иги чыгъармачылыкъ коллективлени жыярыкъды. Аланы ичлеринде фольклор ансамбльле, халкъ театрла да бардыла. Окъургъа сюйгенле уа кёчюучю библиотекалада заманларын ётдюраллыкъдыла. Андан сора да, белгили артистле бла тюбешиуле боллукъдула. Маданият-спорт программала чам ингирле бла кезиу-кезиу бардырыллыкъдыла. Кезиуню къуанчлы халда ачылыуунда уа байрам концерт кёргюзтюллюкдю.

Бизни корр.

Юбилей

«Тынгылы билимсиз, сынаусуз киши да керти судья болаллыкъ тюйюлдю»

Кучукланы Адикни жашы Исхакъгъа бу кюнледе 60-жыл толады. Аны аты республиканы сынамлы юристнича белгилиди. Ол 2-чи квалификациялы судьяды. Тырныауузну прокуроруну болушлукъчусу, КъМАССР-ны прокуратурасыны следствие бёлюмюню прокурору, Бахсан эм Элбрус районланы, Тырныауз шахарны халкъ судьясы, Элбрус районну сюдюню председатели болуп ишлегенди.

Исхакъ Адикович КъМР-ни 3-чю классны керти къырал советнигиди. Битеу да бирге алып айтханда уа, юрист усталыкъда 29 жыл ишлегенди, андан 16 жылны судьяны къуллугъунда. Юбилейини аллында биз аны бла тюбешип, ушакъ бардыргъанбыз.

- Исхакъ Адикович, юрист усталыкъны нек сайлагъансыз?

- Ёкюл неда судья боллукъма деп сагъыш окъуна этмегенме. Школну бошагъандан сора, ол заманда жашланы барысыча, лётчик болургъа сюеме. Лётный училищеде экзаменлени да берген эдим, алай медицина комиссияда хирург мангылайлыма тиеди да, санга учаргъа жарарыкъ тюйюлдю, дейди. Сабийлигимде жыгъылып, къашымы жаргъан эдим, мангылай сюегимде батыучукъ барды, аны кёрген эди врач. Штурманнга окъургъа да чакъыргъан эдиле, алай унамадым, лётчикден башха боллукъ тюйюлме деп.

Сора Фрунзеде эл мюлк институтну инженер-механика факультетине киреме. Сёзге, белгили жазыучу Чингиз Айтматов да анда окъугъанды. Ол заманда «Юный техник» журнал чыкъгъанды, анда бир да болмагъанча сейирлик затла басмаланыучу эдиле: инженерле, акъ халатла да кийип, сабан сюре тургъан тракторну узакъдан жюрюте тургъанча. Ол сурат кёз аллыма келип, инженерге окъургъа киреме. Алай экинчи курсдан сора, техника илмулагъа кёлюм бармагъанын ангылап, андан кетеме.

Ма жаланда андан сора киреме юридический факультетге. Бизни элде Догучаланы Юсюп деп бар эди. Ол Къабарты-Малкъарны прокуроруну орунбасары болуп ишлегенди кёп жылланы, жаннетли болсун, ауушханды. Мен сабий эдим, ол студент болгъанында. Бизде ол болмаса, галстук тагъып айланнган адам жокъ эди, ол мени эсимде къалгъанды. Мен аны бла тюбешип, юрист болургъа сюйгеними юсюнден ушакъ да этген эдим. Алай бла 1973 жылда Къазахстанны Киров атлы къырал университетини юридический факультетине киреме.

Ахыры 3-чю бетдеди.

Бюджет ахчаны къоратылыууна къаты контроль бардырыуну хайырлы амалы

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Сёз ючюн, инновациялагъа эмда модернизациягъа, къыралны хауа-космос къоруулануюн кючлендириуге, аскерни жангы сауутла бла жалчытыугъа бёлюннген ахча къалай къоратылгъанына къаралгъанды. Аудиторла дагъыда социальный магъаналы ишле, ол санда гражданланы юола тургъан юйледен кёчюрюу, къалай бардырылгъанларына эс бургъандыла.

Эсеплеучю палата контроль этиуню амалларын,формаларын да игилендире,кыйматлы этге багъланын да белгилемей жарамаз. Сёз ючюн, къырал къарамчлагъа аудит этиу кючленнгенди, аны жангы илму-аналитика амаллары хайырланылгъандыла. Стратегияны аудит да жетишимли тамамланылады. Ол къоранчланы алгъадан белгилеуге, аланы регионлада экономика политиканы проблемаларын кетериу бла байламлы этиуге бютюн уллу онгла береди. Аны баш борчу - жашауда бардырыла тургъан проектлеге,программалагъа бла стратегиялагъа болгъан онгланы эмда къоркъууланы эсге алыу бла багъа бериудю. Ма ол сынауну Экономиканы бийик школу,Россей Федерацияны Илмула академиясы эмда башха эксперт арала 2020 жылгъа дери Стратегияны жараштыра туруп да хайырлангъандыла. Аудитни кыйматтылыгъын кётюрюю контролёрланы ишлерини баш амалыды. Сёз ючюн, алай бла 16 иш тамамланнганды. Ол санда «Газпромда», «Роснефтьде», РЖД-да».«Аэрофлотда», «Росатомда», «Связьинвестде», «Совкомфлотда», «ФСК ЕЭС Россияда» инвестиция программалагъа къоранчланы азайтыу жаны бла мадарла этилгенди. Госкомпанияланы асламысында бирча кемчиликге тюбегенди.е-бюджет ахчаны къоратыуну шарт жорукъларыны жокълугъу, жартылай къалгъан жумушла, заказланы тендерле бардырмай бериу, инновация проектлеге реклисима къошулмау.

Финанс контролларны ишлерини хайырлылыкъларын юсюнден айтханда, мен аны игилендириуню дагъыда бир амалын белгилерик эдим. Ол Эсеплеучю палатаны Россей Федерацияны Федеральный Жыйылыууну палаталарыны профильли комитетлери эмда комиссиялары бла бирге ишлеудю. Ол тап кыралса,кёп къыйын проблемаладан къутулургъа, бюджет-налог сферада ише ачыкъ бардырылырларын жалчытыргъа онг чыгъарыкъ эди. Депутатланы оюмларына,предложениялярына Эсеплеучю палата хар заманда да сс бургъанын да айырып айтыргъа сюеме. Аланы тилеклери бла 19 тинтиу, Федерация Советни членлерини билдириулери бла да 17 тинтиу бардырылгъандыла. Быллай байламлыкъла биогюнлюкде да сакъланадыла.

Эсеплеучю палатаны ишини планы жарашдырылгъан заманда да Къырал Думаны комитетлери,аны депутатлары бла бирге ишлеуню кючлендириу да бек хайырлы боллукъду. Законопроектлени сюзюуге палатаны аналитика онгларын, аны бийик билимли специалистлерин къатышдырыуну да хатасы боллукъ тюйюл эди. Аудит тийишлисича бардырылса, парламент, федеральный бюджетни ахчасы тюз къоратылгъанына бла къалгъаныны юсюнден хапарлы болгъаны бла къалмай, къырал борчлана тамамлауда финанс салымла къаллай бирге хайырлы болгъанларын билликди.

Юрий ВАСИЛЬЕВ,
Къырал Думаны Бюджет эм налогла жаны бла комитетини РФ-ни Эсеплеучю палатасы бла бирге ишлеу жаны бла подкомитетини председатели.

Нальчик жаш лидерлеге къонакъбайлыкъ этерге таукелди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Аны бла бирге Паштов республикада аллай тюрлю магъаналы конкурслары бардырыу жаны бла республикада уллу сынау жыйышдырылгъанын да чертгенди. Бери келгенлени къоркъуусузлукълары, аш- сулары да тынгылы боллугъуна ышандыргъанды.

Конкурс республикада бардыряллыгына, аны иши Къабарты-Малкъар къырал университетде башланнганына Барасби Карамурзов да ыразылыгъын билдиргенди, аны къурагъанланы барысына да ыспас этгенди. Татьяна Хашхожева уа жаш тёлюню аллай ахшы тёресини жайыла баргъанын, жаш адамла бир бирлери бла Интернетни хайырланып угъай, бетден-бетге тюбешип, бир бири бла ушакъ этгенлерин, бир бирни ахыуы адетлерин, тёрелерин, сынауларын алгъанларын бек игиге санагъанды. Конкурсну финаланы Къабарты-Малкъарда бардырылгъаны уа бизни барыбызгъа да къошакъ жууаплылыкъ эмда борч саланы, деп чертгенди.

Жыйылгъанланы аллында Наталья Вахнина, дагъыда башхала да сёлешгенди. Сергей Малин а конкурс мында бошдан бардырылмагъаныны, аны тынгылы ётдюрюр ючюн, хар зат да болгъаныны айтып, КъМР-ни башчыларына анга себеплик этгенлери ючюн ыспас этгенди. «Октябрь айда бери 1500 адам келликди. Ол уллу борч болгъаныны да ангыларыбыз. Республиканы сайлардан алгъа биз регионну болумларын да эсге алгъанбыз. Мында жаш тёлюню кёп тюрлю жыйылыулары, фестивальлары болгъанларын да билебиз. Алай эсе уа, сынауугъуз барды»,- дегенди.

Ол кюн окъуна жамауат бириги-улени башчылары, республиканы къонакълары конкурсну рекомендациялары, предложениялары, болуму бла да шагъыйелненгенди. Ол ачыллыкъ, жабыллыкъ жерлени да кёргендиле, боллукъ ишлени планын да сюзгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Барасби Карамурзов.

Сергей Малин.

Борис Паштов.

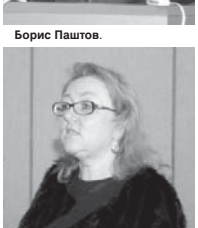

Наталья Вахнина.

Культурада ишлегенлени даражаларын кётюрюрге

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бусагъатда культурада ишлегенлени профсоюзунда битеу да 4800 адам бардыы. Ол кёп тюйюлдю. Алай ала сайлагъан усталыкъларына ёмюрден ахыргъа керчилей къалгъанладыла. Арт кезиуде тюрлю-тюрлю сыптауа бла культурада ишлегенлени профсоюзуну членлерини саны ири кесек адамгъа азайгъанды.

Бусагъатда ол кемчилик кетерле барады. Отчёт кезиуде жангыдан 136 адам къошулгъанды. «Алайды да культурада ишлегенлени 100 процепти толусунлай профсоюзну члени боллугъун ислерикбиз. Биринчи организацияла этерик ишни реском эталлыкъ тюйюлдю. Аны себепли хар ким кеси жеринде иги ишлерге керекди. Алайсыз профсоюз организация кесини борчун не хазна толтуралысын»,-дегенди ол.

Пленумда чыгъын сёлешгенле докладда айтылгъан сёзлени къабыл кёргендиле, кеслерини жарсыуларын айтхандыла. Сёз ючюн, Нальчикде миллет библиотекада профсоюз организацияны председатели Зарема Секрекова, коллектив договору магъаналылыгъын белгилей, хар ишчи жерни аттестациядан ётдюрюрге керекликсин чертгенди. Аны бла бирге уа ол федеральный властьладан культурада ишлегенлени хакъларына жангыдан къаралырын тилерге керек болуп тургъанын айтханды.

Культурада ишлегенлени профсоюзуну Прохладна районда комитетини председатели Ольга Чижова былай айтханды: «Биз битеу ишибизни кесибизде къуралгъан комиссияланы юслери бла тамамлайбыз. Хар учреждениядя жараштырылгъан коллектив келишимде кёллай ишлегенлиге эселе да, аланы алжаусуз тамамланырларына къайгъырабыз. Ол а ишибиз не къадар кёллюматы болуруна болушады. Сёз ючюн, жашау болумлары къарыусузлагъа къолубудан келгенича ырысхы болушлукъ этиу тёрге айланнганын биз ётхемлик бла айталлыкъбыз...»

«Къабарты-Малкъар» къырал телевидениясы бёлюмюню таматасы, культурада ишлегенлени профсоюзуну рескомунда жаш тёлю советни председателиБотталаны Мурат биогюнлюкде жаш тёлю бла ишни игилендириую къаллай мадарлары этилгенлерин белгилей, аланы социальный жаны бла къоруулауну магъанасын айырып чертгенди.

Пленумда рескомну келир заманда ишини юсюнден тынгылы айтылгъанды, хар этиллик иш шарт белгиленнгенди.

Андан сора пленумда профсоюз актив Россей Федерациясы Президентине кёп болмай сайланнган В.В. Путингге обращениясыны тексти бла шагъырейленнгени эм аны къабыл кёргенди.

Ахырында отчёт кезиуде профсоюз ишде махтаулу къуллукъ этгенледен кёллере саугъала берилгендиле.

Профсоюз актив рескомну председатели Марьяна Даованы иш кёллюлюгюне, мажарыулугъуна, адамлыгъына бийик багъа бергенди, ыспас этгенди, мындан ары бютюнда иги ишлерине ышаннганын айтханды.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

ОКЪУУ ЮЙЛЕДЕ

Къызыу кюнле

СКГИИ-ни структурасына кирген культураны бла искусстволаны колледжинде жууукъ заманда бир талай мероприятие бардырыргъа айтадыла. Мартны 22-синде бла 23-сюнде белгили композитор Гайдны хурметине аталгъан республиканы эришиу боллукъду. Анга халкъ музыка инструментледе, фортепианода сокъгъанла да къатышырыкъдыла.

Бу конкурс аны бла да энчиди – анда кеселерини фахмуларын окъуу юйледе билим ала тургъан студентледен сора да, музыка, искусство школлада окъуй тургъанла да кёргюстедиле. Алайды да, эришиуге шахардан, районладан да жаш музыкантла жыйыллыкъдыла.

Мында Малкъар халкъны жангыры юнюн да унутмайдыла. 27-чи мартда РФ-ни сыйлы артисткасы Таукенланы Галинаны классы концерт берликди. Жырчыла тыш къыраллы, совет, орус, республикалы композиторланы жырларын, операладан юзюклени эшитдирликдиле.

Колледжде дагъыда олимпиадагъа хазыранлыу барады. Анда музыканы теориясы бла кюрешгенле эриширикдиле, кесин да методика ара къурайдыла. Бу эришиуге музыка, искусство школланы окъуучулары да къатышырыкъдыла. Анга атап, сабий опера сала турадыла.

Колледжни дирекциясы къараучуланы концертлерине чакъырады.

Бизни корр.

КОНЦЕРТ

Белгили композиторгъа жоралап

Бизге КъМР-ни къырал филармониясындан билдиргенлерине кёре, бу кюнледе ала белгили композитор, музыканы тарыхы бла кюрешген Джабраил Хаупаны 70- жыллыкъ юбилейине аталгъан концертге хазыланадыла. Дирижёр Борис Темирканову башчылыгы бла симфониялы оркестр аны кёп чыгъармаларын сокъгъанды. Концертде аланы жангыртыпы, Хаупа музыкасын жазгъан жырланы да эшитдирир муратлыдыла.

Симфониялы оркестр шахарны бир талай школлары бла алада концертле бере турурча келишим этген эдиле да, аны чеклеринде ол 14-чю – 15-чи номерли школлагъа баргъан заманда да, сабийле программабызгъа бек сюйюп тынгылагъандыла, дегенди Тахир Шировин.

Мындан ары да ала ол башламчылыкъны бардырыргъа айтадыла.

Бизни корр.

Къутхарыу

Ажашхан лыжачыны тапхандыла

Онбешинчи мартда РФ-ни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда Баш управлениясыны бёлюмюне Элбрус бийик тау излеу-къутхарыу отрядыны дежурныйинден Чегетде курт тюбюне Нижний Новгороддан лыжачы тюшгенди деп билдириу келген эди. Аны излеге олсагъат къутхарыучла чыкъгъандыла, алай къаранглы болгъаны ючюн табалмагъандыла.

Экинчи кюн онбеш адамдан къуралгъан отряд излеуню бардыргъанды. Алексей Субботинни ёлюгю 2 400 метр бийикликде табылгъанды. Аны, Терс-Къолгъа тюшюрюп, Катастрофаланы медицинасыны ишчилерине бергендиле.

Мурат АПАЖИХОВ.
РФ-ни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда Баш управлениясыны пресс-службасы.

Проект

Пенсиягъа чыгъар болжаллары тюрленирге ушайдыла

2030 жылгъа россейлилени пенсиягъа чыгъар болжаллары 63 жылгъа дери кётюрюллюк болур. Абдан тёлюню келечилери урунууну рыногуна, эшта да, керек болургъа ушап турадыла. Пенсия системаны стратегиялы халда айныуун хазырлау жаны бла ишчи къауум жууукъ кезиуде халкъны кесини оюмлары бла шагъырей этер муратлыды. Ол проект къаллай болгъаны бла «Российская газета» да шагъырейди.

Пенсия алып башлары жыл санын аз-аздан кётюре барыргъа дейдиле: жыл сайын тширыулагъа жыл жарымын къоша, эр кишилере - ючюшер ай къоша, деп хапарлагъанды «Российская газетаны» корреспондентине Экономика политиканы Егор Гайдар атлы институтуну бюджет федерализмни лабораториясыны башчысы Владимир Назаров. Болсада алыкъа белгили тюйюлдю ол тюрлениуле кьачан бардырылыкълары.

Стратегия программада ачыкъ боллукъ экинчи проблема – къыйын эм къоркъуулу ишледе урунгган адамланы пенсиягъа болжалдан алгъа чыгъарыуларыды. Кёп къалмай миллиард боладыла аллай адамла неда пенсиягъа чыгъарыкъланы 33 процепти. Бек алгъа болжалдан эрттеркге пенсия алыргъа кюрешгенлеге деп пенсия Фондха этилиучю отчисленияларгъа къошакъ тарифле кийиригге керекди, деп предложения этилгенди.

Владимир Назаровну оюмуна кёре, вносланы 15-20 процеппте кёбейтиргге керекди, даулаша да кюрешмей, аллай этилсе уа, ол «производствону ёлтюрюп къоярыкъды», 2-3 процеппте кёбейтсе – ол заран тюшюрлюк эм къоркъуулу ишчи жерлени азайтырыкъды. Андан сора да, болжалдан алгъа пенсиягъа эпледе ишлеген устазла, врачла да кетедиле. Алагъа социальный контракт деген келишим бла ишлегиз деридиле – болжалдан алгъа пенсиягъа чыкъмагъанларын иги да кёбейген иш хакъ бла топтурургъа деп.

Дагъыда бир баш ауруу – уллу иш хакъ алыучуланы алышындырлыкъланы азлыгъы. 2010 жылда ол кёрюмдю орталыкъ кёрюмдюню 40 процепти тенгли болгъаныды. Озгъан жылда аны азайтыу башланнганды. Уллу иш хакъ алыучуланы алышындырыу жаланда 9 процепт болгъанды.

Стратегия программаны жараштыргъан ишчи къауум социальный фондлагъа алыныучу шёндюгю 513 минг сомну 720 минг сомгъа дери кёбейтиргге, пенсия системаны солидарный кесегине вносланы уа азайтыргъа керекди дейди. Андан сора да, пенсиялагъа ахча жыйыуну жангы программасын хайырланырга керекди, дейдиле (ишчи плюс къырал). Башхача айтсакъ, программагъа ким сюйсе да ол къатышады, программагъа къатышырыкъ тюйюлле деп заявленияла жазгъанладан къалгъанла.

ГЕРМАНИЯДА

Шёндю ФРГ-да, законодательствода айтылгъанына кёре, пенсиягъа чыгъыуну тширыулагъа, эр кишилеге да орталыкъ жыл саны 65 жыл чакълыды. Андан бир, эки жыл алгъа пенсиягъа чыгъар онг да барды. Аны ючюн битеу ишлеген жылларынгда къырал пенсия кассагъа дайым да взносла тёлеп турургъа керекге.

Къыяулула, аныча таулада магъадан къазыу бла кюрешгенле 60-жыллыкъларында ишден айырыладыла. Кёпле къартлыкъларында ишсиз къалабыз деп къоркъадыла, ол себепден пенсиягъа чыгъыуну жыллар кёбейтир жанлыдыла.

2008 жылда ФРГ-ни правительствосу, кёп даулашладан сора, пенсиягъа чыгъар жылланы 65-ден 67 жылгъа дери кёбейтгенди. Ол тюрлению жашауда 2012 жылдан башлап хар жыл сайын шёндюгюсюне ай къошулуп бардырыллыкъды. Тюрлендириую сылтауу, халкъны структурасында демография тюрлениуледи, ала уа халкъны социальный жаны бла жалчытыуну тюрлендиригге боллукъдула.

КЪЫТАЙДА

Къытайда пенсиягъа чыгъыуну жылларын кёбейтиуню юсюнден даулаша баргъанлы бир бёлек жыл болады. Шёндю от тиширыулагъа 55, эр кишилеге уа - 60 жылды. Озгъан ёмюрню ортасында жашауну орталыкъ узунлугъу 43 жыл болгъан эсе, шёндю уа -73 жылды. Андан сора да, адам саныны кёплюгюне да къарамай, Къытай ишчи къолла жетишмей кьыйналады, артыкъда промышленностьда, къурулуу ишледе эм башха бёлюмледе.

Шёндю ишлеген пенсиячыла кёпден - кёп бола барадыла. Аны бла бирге аланы пенсиялрын сыйырмайдыла. Къытайда пенсияны ёлчюми уллу тюйюлдю. Бир-бирле уа пенсия да алмайдыла. Правительство энди кийириу муратлыды битеулю пенсия страхование этиуню жашауга. Ол уллу саугъа болуруна бир киши да ийнанмайды. Аны хар айлыкъ ёлчеми 55 юани (120 сом) боллукъду, дейдиле.

ФРАНЦИЯДА

Социальный болум бла байламлы бир бирге кьажау турудан сора 2010 жылда Францияда пенсиягъа чыгъыуну жыллары 60-дан 62-ге кёбейген эдиле. Пенсия алыр ючюн, ишчи стаж да 40 жылдан 41,5 жылгъа жетдирилген эди. Ол аз-аздан кётюрюле, 2018 жылгъа дери барлыкъды.

Ишчи стаж толу болса, тёреде бола келгенича, пенсия иш хакъны 65-70 процепти чакълы болады. Пенсияланы орталыкъ ёлчеми ай сайын 1200-1250 евроду. Французлу пенсиячыла уруную ишлерин андан ары бардырыргъа, пенсияны да, иш хакъны да толусунлай аладыла, пенсия фондха берилик вносланы толусунлай берип тургъан эселе.

«**Российская газетден**».

«Шимал Кавказны курортларыны» устав капиталы кёбейирикди

РФ-ни Экономика жаны бла айныууну министерствосу айлыкъ болжалны ичинде «Шимал Кавказны курортлары» деген ОАО-ну устав капиталын кёбейтирге керекди деп предложения этгенди, аны турист кластерине жаны территорияла – Ингушетияны эки тау курорту эм Дагъыстанны Каспий тенгизни жагъаларында жерлери къошулгъанлары бла байламлыды. Ведомствону башчысы Эльвира Набиуллинани айтханына кёре, толу болмагъан тергеуле бла анга кьуру бюджетден окъуна 40 миллиард сом берилликди. «Шимал Кавказны курортлары» деген проектге къыралдан ахча бериуню кёбейтигиз деп Россейни Президентинден тилегендиле экя республиканы оноучуларды, туркластерни жангы территорияларыны инфраструктуралрын къурашдырыргъа этиллик къоранчла алгъадан бюджетге салынмагъандыла деп. Ана бла бирге Эльвира Набиуллина ол проектни инвесторларыа къыралны жанындан гарантияла бериуню механизмине да къарагъа керекди, дегенди, шёндю аллай гарантияла жаланда бир жылгъа берилгенлери ючюн.

Веб-камерала - къуллукъчуланы кабинетлеринде

Ингушетияда президент айырыуланы кезиуюнде хайырланылгъан веб-камераланы башхача хайырланыр онг тапхандыла. Улутчачылыкъгъа къажау кюрешир муратда аланы республикалы министерстволары бла ведомстволаны оноучуларны кабинетлерине эм приёмныйлерине орнашдырыргъа деп оноу этгенди. Видеозаписуле ол учреждениялану Глобальный сетьде сайтларында болгъаныча заманларында берилип туррлукъдула. Аллай видеозаписни бардырлыкъ оборудованияла багъыу учреждениялада эм бир тюрсгю кьыял экзаменле бардыыллыкъ 29 аудиторияда орнатыллыкъдыла. Алай бла, бу предложениияны авторлары айтханнга кёре, республикада ЕГЭ-ни бардырганда, больницалагъа ауругъанланы алгъан жерледе эм поликлиникаланы регистратураларыда низамлылыкъ тохташдырыллыкъды.

Программо-аппарат комплекслени хайырланыуну юсюнден кёлишимни республиканы башчысы Юнус-Бек Евкуров бла РФ-ни связыны эм асламлы коммуникацияларны министрини орунбасары Наум Мардер кьабыл этгендиле. Видеооборудованияны орнашдырыуну эм анга къарауну «Ингушэлектросвязьны» къуллукъчулары бардырлыкъдыла. Шёндю «Ростелеком» аны республикалы предприятияны балансына ётдюре турады.

Кертиди, этилген оюмгъа жетер ючюн, 400 чакълы бир программо-аппарат комплексле керекдиле. Шёндю аладан 250-си бардыла. «Ингушэлектросвязь» фирманы генеральный директору Тимур Марзиевни айтханына кёре, къалгъанларын республикада кесини ырысхы бла сатып аллыкъды.

«Машук-2012» деген форум Пятигорскеде ётерикди

Битеу Кавказны «Машук-2012» атлы жаш тёлю форуму июльну биринчи жарымында Пятигорскеде бардыыллыкъды. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федеральный округда полномочный келечиси Александр Хлопонин форумгъа башчылыкъ этген къауумну членлери бла бардыргъан кенгешинде билдиргенди. Андан сора да, форумну тематикалы атлы жол бла бардыыргъа оноу этгендиле, алай этилсе, анга 2,5 минг жаш адам къатышырыкъды, дегенди полномочный келечини аппаратында.

Регион форумла хар субъектде бардыыллыкъдыла эм алада «Машукгъа» къатышырыкъланы сайларыкъдыла. Форумну бардыруугъа ахчаны - 23 миллион сомну - федеральный бюджет, 19 миллион сомну уа - регионла берликдиле.

Астраханьда жолланы къолгъа алгъандыла

Астраханьда шахарны орамларына капитал ремонт этиую къолгъа алгъандыла. Бийыл 15 минг квадрат метр жолну жангыртыр мурат барды. Аны бла бирге эски болгъан жол белгилени жангыла бла алышындырлыкъдыла.

-Жол службала хауа болумла игиленнгенлей, ремонт ишлени баллырыкъдыла. Алыкъа суукъла жумушамагъандыла - кюндюз суукълукъ 10 градус бола эсе, кечеледе уа 18-20 градус окъуна болады,-деп айтхандыла мэрияны пресс-службасында.

Орамлагъа ремонт этерге ахчаны муниципалитет берликди. Арбазланы тапландыруугъа эм алагъа капитал ремонт этерге ырысхыны уа областьны жол фонду 300 миллион сомдан аслам ахча бергенди.

Астраханьны мэри Михаил Столяровну айтханына кёре, жоллагъа ремонт этгенден сора да, тамамларгъа керек болуп тургъан ише да аз тюйюлдюле. Шахарны башчысыны онууу бла «Горсвет» жууукъ кезиуде орамланы жарытыу системагъа къарарыкъды. Артыкъда этеклеринде чыракъларгъа эс буруллукъду – аланы эртте алышындырыргъа эм ремонт этерге керек болуп турады.

Электросетьни реконструкциясына - 25 миллиард сом

Сочиде 2014 жылгъа дери энергосетьлени реконструкциялргъа федеральный бюджетден 25 миллиард сом берилгенди. Аны юсюнден «Холдинг МРСК» компанияны генеральный директору Николай Швец пресс-конференцияда билдиргенди. Аны айтханына кёре, алгъын Россейни бир шахарына да этилмегенди аллай ёлчемде бюджетден болушлукъ. «Къырал Россейни олимпияда ара шахарын электричество бла тынгылы эм чурумсуз жалчытыугъа уллу эс бурады»,-дегенди Швец. Аны айтханына кёре, ол ахчагъа энергетикле 16 объектни жангыртырыкъдыла – 5 подстанцияны, 230 километр узунлугъу эм 110 киловатт кючю болгъан 9 электроызны, аныча 820 километр кабель ызны да.

Италиячы специалистле шёндюгю комплексни сюерикдиле

Волгоград областьда уллу малчы комплексни ишлеуге италиячы специалистле да къатышыр муратлыдыла. ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине билдиргенлерине кёре, Италияны Россейде консульстворсуну келечиси Фердинанд Камойрано бла областьны думасыны председатели Владимир Ефимовну араларында болгъан ушакъда сёз ол бизнес-проектни юсюнден баргъанды.

Келе тургъан жууукъ кезиуде эки жаны да Флорово шахаргъа барып, 200 гектар чакълы бир жерде ишленирик, 115 минг тонгуз багъыллыкъ комплекс боллукъ жерге къарагъандыла. «Аллай предприятияны италиячы специалистле Калугада ишлей турадыла. Италияны бек уллу фирмаларындан бири Россейни Юг жанында ишлеп келгенли 20 жылдан кёп болады. Энди уа Волгоград областьда комплекси ишлергге къатышыр муратлыды.

Иранны товарлары - Махачкъалада

«Каспий-Экспо» деген ат бла апрельни ортасында Махачкъалада бардыыллыкъ ислам Иран Республиканы товарларны кёрмючюне 70 чакълы бир компания къатышырыкъды. Аны юсюнден Дагъыстанны тыш инвестиция эм экономика байламлыкъларыны агентствосуну оноучусу Александр Гальмуков билдиргенди.

-Иран къоншубуз эсе да, бизни рынокларыбызгъа тири къатышмайды. Аны эсге алып, бизни байламлыкъларыбыз алгъындан эсе кёп жанлы болурча этерге керекди. Кёрмючле да аны ючюн бардыыладыла,-дегенди ол. Иранны Галян провинциясына сатыу-алыу, промышленность эм жер байлыкъла жаны бла палатасыны президенти Хади Табан Тузгуш да асламлы информация органланы келечилери аланы регионунда болгъан 70 фирмадан кёрмючге жаланда 20-сы къатышырыгъын айтханды. «Бу мероприятияны баш мураты - товарланы кёргюзтюю бла чеклеген къалмай, партнёрлукъ байламлыкъланы андан ары айныытыуду. Дагъыстанлы предпринимателени юслери бла Иран Россейни башха субъектлери бла да ишлерге боллукъду»,-дегенди ол.

«Тынгылы билимсиз, сынаусуз киши да керти судья болаллыкъ тюйюлдю»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

- Сокъуранмаймысыз бу къыйын ишни сайлагъаныгъызгъа?

- Ишлеген жылларымда угъай, бир да сокъуранмагъанма. Алай бюгюнлюкде юриспруденция осал жанына тюрленип баргъанын кёргенимде уа... Бирле мен жашаууму бир такъыйкъасын да тюрлендирик тюйюл эдим, дейдиле. Алай мен а бирде филологияны, неда тарыхны нек сайлагъан болмаз эдим деп сагъыш этиучюме.

Окъууну бошагъандан сора беш жыл адвокат болгъанма, ызы бла - юридический консультацияны башчысы. Оз заманда ёкюллени даражалары бек бийикде эди. Право сакълаучу органлада ишлегенледен барысындан да уллу хакъ алыучу эдик, кесибиз да башыбызгъа эркин, чыгъармачылыкъ бла байламлы усталыкъ... Ол кезиуде Догучланы Юсюп чакъырады да: «Болады былай эркин айланнганынг! Сангa тапды, сюйсенг ёрге бар, сюйсенг энишге кел. Алай жарарыкъ тюйюлдю», - деп, прокуратурагъа ишге чакъырады. Алай бла мен обвинитель, ызы бла уа судья болгъанма.

Кязимни къабырында. Талды-Курган область, Къазахстан.

- Бюгюнлюкде сюд системагъа тарыкъмагъан жокъду. Сиз оюм этгенден а, судья къаллай болургъа керекди?

- Ол ёкюлню, прокурорну да ишлерини энчиликлерин билирге керекди. Бусагъатда уа университетни бошап, кьайдан чыкъгъаны, ким болгъаны да белгисиз жаш адамла судьяла болуп къаладыла. Ол ахырда жарамайды. Мен акъыл этгенден, Россейде жалынчакъсыз сюд система хазна эсленмейди. Аны ишин жангыртыргъа керекди демеген жокъду, алай председатели уа 1983 жылдан бери алышынмагъанды. Да сора биз къаллай тюрлениулени сакълайыкъ?

- Сиз 2002 жылда КъМР-ни президентин айырылагъа кесигизни кандидатурагъызны кёргюзтген эдигиз. Андан бери он жыл озгъанды. Бюгюн а ол заманны къалай эсгересиз?

- Адамла жыйылгъан жерде, республиканы башчысына кесин кёргюзтюрюк адам нек чыкъмайды таулула арасында, деп, кёпле къычырыучу эдиле. Алай кандидатурамы кёргюзтгенде уа, мени таныгъан, билген адамла анга къажау болгъандыла. Сёз ючюн, уллу таулу элледен бирини башчысы, мени иги танышыма, элде айырыучула бла тюбеширге сюеме дегенимде, не айтдыраса: «Исхакъ, санга болушмай а!» - деп къуураннганча этеди. Алай жолугъургъа келген кюн а элни клубу да жабылып, ол адам кеси да жокъ. Башха элде уа бир кечеге клубну полларын кюбарып, тышына атып тура эдиле.

Ол заманда республиканы президентин айырыула къалай баргъанларына халкъ да ызраз тюйюл эди. Мен да кесими кандидатурамы кетергенме. Коковну кесине уа сайлау болмагъан айырылагъа къатышырыкъ тюйюлме, деген эдим.

- Мен билгенден, акъылман Кязимни ёлюгюн республикагъа кьайтаргъанда сизни къыйныгъыз уллуду. Алай бюгюнлюкде аны юсюнден кёп тюрлю оюмла бардыла.

- Ол ишни юсюнден китап жаза турама, жуукъ заманда басмадан чыгъар деп умут этеме. Поэзияны не заманда да бек сюйгенме, Кязимни юсюнден жазыгъан затланы да сейир этип окъуучу эдим. Анам дин ахлусу болгъанды, ол акъылманлыбызны зикирлерин кёлден айтып туруучусу эсимдеди.

Бу ишни тамамланнганы Аллахны буйругъу болур, баям. Университетни бошагъанлы 20-жыллыкъны белгилерге, биргеме окъугъанла бла тюбеширге хазыланама. Оз заманда Элбрус районну сюдюню башчысы эдим. Зольск районну сюдюню таматасы уа Топпланы Илиясы эди. Мени биргеме Диналаны Ако ишлегенди. Алагъа былай барама дейме да, ала экиси да, Къазахстанны кёрмегенли бир кьадар заман болады, биргеме атланадыла.

Илиясы ючжыллыкъ эгешчигим анда асыралгъанды, къабырында дууа тутарыкъ эдим деп да сагъынгады. Алай бла университет нёгерлерим бла тюбешиу бошалгъандан сора Илиясы туугъан Талды-Курган областны Къаратор районуну Тельман атлы совхозуна барабыз. Ол 1998 жыл эди. Зелде болгъан оюлуп, контора, школ жокъ. Аллыбызгъа биреулен чыгъады, аны таулуладан юсюнден хапары жокъ эди. Сора бир акъсакъалгъа тюбейбиз – аны аты Бесимбек эди. Ол Илиясны атасы Хажи-Османны, аны къарындашларын да уста таныгъанын айтады. Дагъада эки къарт келедиле, ала бизге къарачайлыла бла таулула туугъан орамны да кёргюзтедиле – битеу мекямла да оюлуп, тёгерекде-башда жукъ да жокъ.

Аладан Илиясны эгечини асыралгъан жери табыллыкъ болурму деп сорама, алай ала къабырла эртте да бузулгъандыла, дейдиле. Да сора кетейик деп машинагъа олтурабыз дегенибизде, Бесимбек: «Былайда бир таулуну сын ташы барды. Ол ким болгъаны да белгилиди», - дейди. Таулу эсе, дууа тутмай кетсек жарарыкъ тюйюлдю деп, алайгъа атланабыз. Сын ташны басхан кырдыкны бир жанына этип, анда басдырылгъан адамны атын кёргенде, бетибиз окъуна агъарады: «Мечиев Кязим Бекгиевич. 1859-1943г.» деген жазыу...

Ол сын ташны 1989 жылда поэт Бегийланы Абдуллах бир къуум адам бла барып орнатхан эдиле. Сейир этгеним, ала Кязим таулу халкъны акъылманы, поэт, философ болгъанын нек жазгъан болмаз эдиле анда? Сора Бесимбек: «Бу киши малкъар халкъны бизни Абай Къонанбаевча, Жамбул Жабаевча белгили акъынымыды? Да сора бу да акъын эсе, миллет аны къабырын быллай бедишде нек къоюп турады? Бир-эки жылдан аны тёгерегинде бирууну да алып кетерикдиле, сын таш тас боллукъду», - дейди.

Ма андан сора баслана ды Кязимни туугъан журтуна «кьайтыуу». КъМР-ге келгенлей бу суратланы республиканы оноучуларына кёргюзтеме, газетде статьяла чыгъадыла. Жыл бла жарымны ичинде кюрешебиз айтып, ангылатып. Анга тыйгъыч этгенле да бар эдиле, ол муслийман адетге келишмейди деп. Поэт Беппайланы Муталип Кязимни жашы Сагъытны таный эди да, биз анга барабыз. Кязимни къабыры эки-юч жылдан тас боллукъду, дейме.

Ол а жилягъан да этеди да, бу жумуш этилсе, ёлгеними да санарыкъ тюйюме, деп ызразылыгъын айтады. Алай халкъны жартысы анда къалгъанды, мен миллетни аллына атамы къабырын келтиригиз деп ачыкъ къалай тилейим, дейди. Болсада ол анга ызразы болгъанына къол салады. Алай биз Кязимни ёлюгюн келтиргинчи, Сагъыт ауушуп къалгъанды, жаннетли болсун.

Кязимни ата журтуна кьайтыуда Къазахстанны башчысы Нурсултан Назарбаевни бла КъМР-ни алгъыннгы президенти Валерий Коковну кёшумчулукъларын унутургъа жарамайды! Бу вопрос эки-юч адамны оноуу да угъай, къыралланы араларында келишим этилип тамамланнганды. Алай бюгюнлюкде аны сагъыннган да этмейдине. Ол а бу ишни даражасын, магъанасын эниш этеди.

- Ёкюл болуп ишлеген жылларда уа сейир, къыйын ишлени да бардыргъан болурсуз?

- Ала кёп эдиле, барысын да санап чыкъгъан къыйынды. Сёз ючюн, эки кере Европалы сюдге жетип, кёроуллагъан адамланы праволарын сакълагъан эдим. Тырныауузну ырхы басханда сора юч-тёрт юйюрге компенсация берилмей къалгъан эди. Республикада сюдле болушлукъ этиную кьабыл кёрмегенден сора уа Европалы сюдге жетбиз. Ол Россейни оп адамлагъа ачханы тёлерге борчлу этген эди.

Дагъыда Хажи-Байрам Болат деп Тюркден КъМР-ге кёчюп келген жерлешибиз бар эди. Ол мында Тюрк академияда ишлеп тургъанды. Тюрлю-тюрлю сылтаула бла аны республикадан кьыстагъандыла. Ол терс оноуду деп сюдге беребиз, мында болушмагъандан сора, Европалы сюдге жазабыз. Анда кьытхан эдик, Болатха Россейде жашаргъа эркинлик берген паспорт да алгъан эдик. Ол республикагъа кьайтхан кюн, паспортун да сыйыпды, мени бла тюбеширге кёоймай, ол самолёт бла окъуна артха ашыргъан эдиле. Артда аны бла Стамбулда адамны праволары жана бла конференцияда тюбешген эдим. Ол кёлюне тийгенин айтып, бери келирге ахырда сюймейме, деген эди.

Малкъар халкъны политика репрессиясны мемориалын ишлетгенде, анда «малкъар халкъны геноциди» деген сёзлени жазмай кьойгъан эдиле, ани политика репрессиягъа тюшгенлеге барысына да жоралап. Алай ол мени, киши жеринде туугъан адамныча, кёлюмю сындырады деп, сюдге берген эдим. Ол чыгъаргъан оноу барды.

- Энди уа ёкюл болуп нек ишлемейсиз? Сизни сынаугъуз адамлагъа болушурукъ эди.

- 2009 жылда къабыл этилген федеральный законда алгъын судьялагъа ёкюллюк иш бла кюреширге эркинлик берилмейди, коррупция келешим этилирге кьоркъуу барды деп. Алай бла битеу кьыралда да билимлери, сынаулары болгъан адамла бир жаныбда къалгъанбыз. Бизге жаланда устаз болургъа жарайды.

- Столугъузда Къуранны кёреме, аны тинтеми турасыз?

- Анда бир сейирлик затла тапханма - Къуран юридический, социальный жорукъланы жыйымдыгъына ушайды! Бир жол дуада осуятны юсюнден хапар айтып башлайдыла. Таулу адам ёлгюнню мюлюкюнде былай юлешеме деп къалай айтсын, ол ушамайды, деп башлайдыла адамла. Алай Сыйлы китапда осуят этмеген гюняхды деп турады. Бир бармакъ тенгли мюлюнг бар эсе да, анга сау къадарда осуят этмеген гюняхды деп жазылады. Къуранда адам кесин жамауатда, юйюрде къалай жюрютюрге кереклиси, сабийни юйретиуде борчла, ол угъай адам кесини тазалыгъын къалай сакъларгъа кереклиси да жазылыпды. Бу Сыйлы китапны, кертиси бла да, хар адам да аллында тутаргъа, окъургъа керекди. Дин адамны тёзюмлюкюге юйретеди. Тюзюн айтханда, кёп сейир, тамаша затла тапханма мында.

- Ушагъыбызны ахырында окъуучуларыбызгъа не айтырыкъ эдигиз?

- Жаш тёлюге айтырыкъ эдим - окъуулу болургъа керекди. Билими болгъан кесине, миллетине, халкъгъа да жарарыкъды. Билимсиз, кёзю болмагъанча, кьыяулуду. Жаш адамларыбызы окъуулу болсунла, тыш кьыраллы тиллеге юйренсинле, башха илмулагъа итинсинле. Оз заманда айнырыкъды миллетибиз, халкъыбызны намысы ёсеркиди.

Ушакъны **ТИКАЛАНЫ Фатима** бардыргъанды.

Малкъар халкъны къыралларыгы кьайтарылгъан кюнге

Устазыбызны жилямукълары столгъа тамдыла

Адамны эси сейирликди. Тюнане болгъан, кёрген, эшитген затларыны биогюн окъуна унутаса. Алай жашауда болгъан бирбир ишле уа ёмюрде да эсингден кетмейдиле, кьайтып-кьайтып мыйынгы ичинде айланнганлай, кёзюнге кёрюнннгенлей турадыла. Ала заманнга, жыллагъа хорлатмайдыла. Ким биледи, бирде уа жангыра, кюч ала баргъаннга окъуна ушайдыла.

Мени эсимде да аллай бир шарт кьалгъанды. Кёп заман озду андан бери. Сагъыш этчигиз - 65 жыл. Биз, кёнюрюлген малкъарлыла, къыргъыз элге тюшген эдик. Кёп юйюрле ала кеслери тургъан орамлагъа юлешиннген эдиле. Элни ортасы тийреде, бош жерде уа жангы таулу орам кьуралады. Алайгъа кёбюрек жыйылгъан эдиле кёчгюнчюле. Жангы журтлары уа - топуракъбашы алаша юйле. Бу элде Тёппеланы, Абайланы, Маммеланы, Ксаналаны, Чочайланы, Макытланы, Мелюхаланы, Асанланы, Текуланы, Ботталанды, Жолабланы, Уняланлы, Маняланы, Кьуойбайланы, Мусукланы тукъумларындан юйюрле, дагъыда башхала жашай эдиле.

Чюй ёзени битимли жер эди. Фрунзе областны Ивановка району да анда эди. Биз а аны Киров атлы колхозундабыз. Аны эски кьыргъыз аты Жетиген болгъанды.

Таулула бу элге тюшген ал ючюнлада окъуна Мусукланы Алим-дунияда бир огъурлу, асыл жан бар эсе, аллай адам, къампачы –колхоз складланы таматасы болуп ишлей эди. Орамда бара, ачдан жыгъылып къалгъан кёплеге болушзанды ол, жанларын сакълагъанды. Бир ууу будай, нартюх, арпа, зынтхы да болуплукъ эди ач адамгъа. Биогюн да сейир этеме, къыргъызлылланы къампачы болуп ишлер адамлары бола тургъанлай, таулуну элтип мирзеу складлагъа (аз-кёп болса да, алада бир зат табылыучу эди) тамата этгенлерине. Ким биледи, къыргъызны огъурлу адамлары мирзеу складлагъа таматагъа быланы кеслериндеи салсакъ, бир бирлерине болушурла, деген хыйсапданмы сайлагъан болур эдиле Мусукланы Алимни. Мен кесим билип кёп болушлугъу тийгенди аны бизни юйюрге да.

Бу тизгинлени окъугъанла айып этмесинле - кьыышкыр окъуна улуу болушлукъ эди ачдан кёзлери арала тургъан юйюрню адамларына. Анабыз этегине кьуюп келтириучю эди-килограмм, жарым килограмм, бир ууу болсада, Алим бергенди деп, будай, нартюх, арпа биортюклени. Насыпха, колхоз къампа да бизден узакъ тюйюл эди.

Халкъыбызны байрамы жуукълаша келген кюнледе айтыргъа керекмиди сынагъан къыйынлыкъларыбызны юсюнден? Он энди неге керекди дерикле да болурла. «Ачыны татыуун билмеген, татлыны татыуун да билмез» дейдиле. Алай зсе уа, байрамыбызны сыйы биогюнда уллу болургъа керекди. Хатасыз жеринден къыйынлыкъ, неден да аманы уа- ыспассызлыкъ сынагъан халкъыбыз, чач-тюк болуп къалмай, бир бирге таянчакъ болуп, онглуракъ онгсузгъа биленклик этип жашагъанды, тенглик, тюзлюк къайтарылыры ючюн биригип кюрешгенди.

Анга бек уллу махтау, биосюреу а-сатхычларыбыз болмагъанларыды. Бу сёзле энди кьужуруракъ эшитилселе да, хар таулуну, хар юйюрню да башындан къыйынлыкъ басып тургъан кюнледе, халкъыбызны уллусу, гитчеси да: «Барысы да биреу ючюн, бireу да барысы ючюн», -деген жорукъ бла жашагъандыла, кеслерин сакълагъандыла, къоруулагъан да этгендиле.

Бек кьыйыныс ал эки-юч жылда эди.Юйюрлени кёбюсю да ол жыллада кьыررылгъандыла. Анда сора ачлыкъ кете, жашау тюзеле бара эди. Кёчгюнчюлени сабийлери да башхала бла бирге школгъа жюрюп башлагъан эдиле. Биз да тургъан элибизде жети жыллыкъ школгъа бара эдик.

1947 жылны жаз башыны бу шёндюгю март айы. Экинчи классдабыз. Таулу жашла алтауланбыз. Ксаналадан Баттал бла Хадис, Макытладан Мухадин, Асанланы Жамал, къарындашым Валентин бла мен. Къалгъанлары уа кьыргъызлы жашла бла кьызла. Классда жыйырма-жыйырма беш сабий болур эдик. Шуёхлугъубуз бек аламат эди. Бир бирибизни юйлерибизге къонакъгъа барып, нартюх бахчаларыбызны хансын бирге артып тургъанбыз.

Бу тизгинлени окъугъанла айып этмесинле - кьыышкыр окъуна улуу болушлукъ эди ачдан кёзлери арала тургъан юйюрню адамларына. Анабыз этегине кьуюп келтириучю эди-килограмм, жарым килограмм, бир ууу болсада, Алим бергенди деп, будай, нартюх, арпа биортюклени. Насыпха, колхоз къампа да бизден узакъ тюйюл эди.

Халкъыбызны байрамы жуукълаша келген кюнледе айтыргъа керекмиди сынагъан къыйынлыкъларыбызны юсюнден? Он энди неге керекди дерикле да болурла. «Ачыны татыуун билмеген, татлыны татыуун да билмез» дейдиле. Алай зсе уа, байрамыбызны сыйы биогюнда уллу болургъа керекди. Хатасыз жеринден къыйынлыкъ, неден да аманы уа- ыспассызлыкъ сынагъан халкъыбыз, чач-тюк болуп къалмай, бир бирге таянчакъ болуп, онглуракъ онгсузгъа биленклик этип жашагъанды, тенглик, тюзлюк къайтарылыры ючюн биригип кюрешгенди.

Анга бек уллу махтау, биосюреу а-сатхычларыбыз болмагъанларыды. Бу сёзле энди кьужуруракъ эшитилселе да, хар таулуну, хар юйюрню да башындан къыйынлыкъ басып тургъан кюнледе, халкъыбызны уллусу, гитчеси да: «Барысы да биреу ючюн, бireу да барысы ючюн», -деген жорукъ бла жашагъандыла, кеслерин сакълагъандыла, къоруулагъан да этгендиле.

Таулула бу элге тюшген ал ючюнлада окъуна Мусукланы Алим-дунияда бир огъурлу, асыл жан бар эсе, аллай адам, къампачы –колхоз складланы таматасы болуп ишлей эди. Орамда бара, ачдан жыгъылып къалгъан кёплеге болушзанды ол, жанларын сакълагъанды. Бир ууу будай, нартюх, арпа, зынтхы да болуплукъ эди ач адамгъа. Биогюн да сейир этеме, къыргъызлылланы къампачы болуп ишлер адамлары бола тургъанлай, таулуну элтип мирзеу складлагъа (аз-кёп болса да, алада бир зат табылыучу эди) тамата этгенлерине. Ким биледи, къыргъызны огъурлу адамлары мирзеу складлагъа таматагъа быланы кеслериндеи салсакъ, бир бирлерине болушурла, деген хыйсапданмы сайлагъан болур эдиле Мусукланы Алимни. Мен кесим билип кёп болушлугъу тийгенди аны бизни юйюрге да.

Бу тизгинлени окъугъанла айып этмесинле - кьыышкыр окъуна улуу болушлукъ эди ачдан кёзлери арала тургъан юйюрню адамларына. Анабыз этегине кьуюп келтириучю эди-килограмм, жарым килограмм, бир ууу болсада, Алим бергенди деп, будай, нартюх, арпа биортюклени. Насыпха, колхоз къампа да бизден узакъ тюйюл эди.

Халкъыбызны байрамы жуукълаша келген кюнледе айтыргъа керекмиди сынагъан къыйынлыкъларыбызны юсюнден? Он энди неге керекди дерикле да болурла. «Ачыны татыуун билмеген, татлыны татыуун да билмез» дейдиле. Алай зсе уа, байрамыбызны сыйы биогюнда уллу болургъа керекди. Хатасыз жеринден къыйынлыкъ, неден да аманы уа- ыспассызлыкъ сынагъан халкъыбыз, чач-тюк болуп къалмай, бир бирге таянчакъ болуп, онглуракъ онгсузгъа биленклик этип жашагъанды, тенглик, тюзлюк къайтарылыры ючюн биригип кюрешгенди.

Анга бек уллу махтау, биосюреу а-сатхычларыбыз болмагъанларыды. Бу сёзле энди кьужуруракъ эшитилселе да, хар таулуну, хар юйюрню да башындан къыйынлыкъ басып тургъан кюнледе, халкъыбызны уллусу, гитчеси да: «Барысы да биреу ючюн, бireу да барысы ючюн», -деген жорукъ бла жашагъандыла, кеслерин сакълагъандыла, къоруулагъан да этгендиле.

Таулула бу элге тюшген ал ючюнлада окъуна Мусукланы Алим-дунияда бир огъурлу, асыл жан бар эсе, аллай адам, къампачы –колхоз складланы таматасы болуп ишлей эди. Орамда бара, ачдан жыгъылып къалгъан кёплеге болушзанды ол, жанларын сакълагъанды. Бир ууу будай, нартюх, арпа, зынтхы да болуплукъ эди ач адамгъа. Биогюн да сейир этеме, къыргъызлылланы къампачы болуп ишлер адамлары бола тургъанлай, таулуну элтип мирзеу складлагъа (аз-кёп болса да, алада бир зат табылыучу эди) тамата этгенлерине. Ким биледи, къыргъызны огъурлу адамлары мирзеу складлагъа таматагъа быланы кеслериндеи салсакъ,

«Бусагъатда америкалы журналгъа таулуланы юсюнден статья жазама»

нымда, анда баш жигити ёлгенин кётюралмай, ауруп къалгъан эдим. Хемингуэйни китаплары да манга бек сейир дуниясы ачхандыла. Милленг сезимими Гумилёвну «Древние тюрки» китабы байыкъландыргъанды. Къыгъийланы Къайсынны назмуларын да чексиз сюеме. Китапдан уллу байлыкъ къайда? Бар эди умутум библиотека ишлерге эллилериме, айхай...

-Нек толмагъанды ол умутуругъз? Кечгинлик, неге къоратхансыз ачхагъызны?

-Жолоучлукъ не заманда да мени кесине тартып тургъанды. Мен кюнлю Азияда ёсгенме, Кёнделенде жаугъна жауун башласала, къыркъ беш сомгъа самолётха билет алып, Минводдан Ташкентге уча эдим. Анда уа –жылы, жарыкъ кюнле, мен сюйген узбек ашла, узбек опера... Саадат Кабуловны ауазын мингледен билликме. Ташкентден Ферганагъа барыучу эдим сегиз сомгъа. Анда орамлада мантыланыийислери бурунунга урады.

Ферганадан а - Ленинградха. Мен Ленинградда усталаны усталыкъларын ёсдюрген курслада эки жыл окъугъанма. Битеуда шахар бир сейирлик эсгертмечады. Биз, студентле, Крупская атлы кондитер фабриканы къатында ауузланыргъа сюйюучю эдик. Билемисиз нек? Фабриканы къатында хауа шоколад ийисликди!

Жолоучулукъ... Мен тиллени билгенин себепли тыш кьыраллагъа барыргъа да бек сюйгенме. Алай бирде «сен кёчюрюлгенлеге» дей эдиле, артда уа «юй бийченг жокъду, анда къалып къалыргъа деген кьоркъуу барды», деп башладыла. Алай низам бла кесек жумушакъ болгъандан сора Египетге, Болгариягъа, Турциягъа баргъанма. Латвия, Литва, Белоруссия, Эстония – бу республикаланы да иги билеме. Мени Турциягъа уэзаллыкъ этерге чакъыргъан эдиле, алай, жаннетли болсун, анам ингилиз тилде бардырабыз. Экинчи сессияда Быковагъа ассистентка кьошадыла. Ол биягъы манга «эки» салыргъа умут этгенинде, ол а ызраз болмай тохтайды. Бу ишден уллу сёз-кьаугъа чыгъады. Ачыкъланды болум: Быкова манга «эки» билимсизлигим ючюн угъай, миллетим ючюн салгъанды. Аны уэзаллыкъ ишинден кьыстап, библиотекагъа кёчюреди. Университетде оп адамны арда кёроп тургъанма, алай саламалашыргъа кюч табалмагъанма. Миллетчиликден осал зат болмаз дуниядa.

Тауда – гюлле

-Сиз юйюгюзню къатында тауда, тахта-тахта этип, сейирлик бахча къалай къурагъансыз?

-Къышда аны арилугъу кёрюнмейди, жайда келсегиз кертиси бла да сейир этериксиз. Алма, кертме терекле, картоф, нанькъ, бек башы уа – гюлле ёседиле бахчамда!

-Гюллеми? Аланы затханмы этесиз?

-Угъай, мен розала бла гладиолусла ёсдюреме, арилулукълары ючюн. Юч тюрлю гладиолусум барды: «Индира Ганди», «Джон Кеннеди», «Свадебные». Быйыл манга жангы сорт келтиргендиле, жайны бек ашыгъып сакълайма аны ёсдюрюп, не сейирлик зат болгъанын кёрюр ючюн.

-Борис Махмудович, сизни жашауугъузда не шартны алсанг да, бек сейирликди. Сизге кьонакъгъа битеу дунияда белгили фигуристле Сергей Шахрай бла Марина Черкасова келип тургъанларын билеме. Къалай танышхансыз ала бла?

-Бир жол школчула бла бу айтхылыкъ фигуристлеге деп «Пионерская правда» газетте эшилген затла жиберебиз. Бир кёсек замандан Шахрай бла Черкасова Англияда болгъанларында, манга Лондондан королева Елизавета бла Филиппни суратларын жибередиле, ызы бла бир бирге письмола жазып башлайбыз. Сергей бла Марина Кёнделенгге кёлип, таулу ашарыкъла бла сыйланнганларындан сора анамы къолларын уппа этген эдиле.

Тойлары болгъанда, мени да чакъырадыла. «Арагви» ресторанда жыйылгъан эди халкъ. Столлагъа мен Кёнделенден эттген алмала, кертмеле, локъумла да салынгъан эдиле. «Ленинград-Пятигорск» поездге олтургъанымда, Шахрай мени къарындашымча къучакълайды, кулпедегине: «Сергей сизни жуугъугъузму болады?» - деп сейир этген эдиле.

Кёнделен-ариу жерди. Сергей бла Марина келгенде, биз Тызылгъа баргъан эдик, ала анга бек биосюреген эдиле. Орамда озгъанларында кьарпа ёрге туруп, намыс бергенлеринде сейир этген эдиле.

Къыйналгъан кезиуленi юсюнден

- Ишде хар зат да сууча бармайды, бирде къыйналыргъа да тюшеди. Сизде аллай кезиуле болгъанмыдыла?

- Биз Азияндан кьайтхандан сора Кёнделенни школунда ишлерге манга бек къыйын эди, нек дегенде орус тилни иги билмей эдим. Ленинградха жижжыллыкъ курслагъа жибередиле, мен анда кёп салып окъугъанма.

Республиканга кьайтхандан сора университетде сагъатла бередиле. Фатарым а жокъ шахарда. «Россия» кьонакъ юйде жашай эдим да, футболистле келгенде, манга жер табылмай къалады. Кюн сайын Кёнделенден Нальчикге жюрюп тургъандан бек арыйма.

Бир таулу кьуллукъчугъа болушлукъ излеп барама – болушмады. Сора, заявление жазып, университетден кетеме. Сёзсюз, ызымдан къарагъра, болушургъа, кёллендирирге атам сау болса эди, къадарым да башха тюрлю боллукъ болур эди. Алай мен тюнгюлюдю узакъдама. Ишим кёпдю. Бусагъатда Америкада лингвистика журналгъа таулуланы юсюнден илму статья жаза турама...

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Кёнделен элде тау этегинде Улакъланы Борис жашайды. Ол Россейни билим бериуюню отличнигиди, элни тёртюнчю номерли школунда къыркъ беш жылны ингилиз тилни устазыды. Орус тилден эсе ингилизча эркинирек жазады. Алты тил биледи: малкъар, тюрк, орус, къыргъыз, узбек, ингилиз. «Народное образование», «Иностранные языки в школе» журналлада илму статьяла басмалай-басмалай турады. Аны энчи библиотекасында тёрт мингден артыкъ китап барды.

«Библиотека ишлерге умутлу эдим»

-Борис Махмудович, совет жыллада китапла бек багъа эдиле. Быллай бирге эл бла бир ахча къоратханыгъызгъа сокъуранмаймысыз?

-Угъай, сокъуранмайма. Мен Драйзерни «Американская трагедия» чыгъармасын окъугъанме» дей эдиле, артда уа «юй бийченг жокъду, анда къалып къалыргъа деген кьоркъуу барды», деп башладыла. Алай низам бла кесек жумушакъ болгъандан сора Египетге, Болгариягъа, Турциягъа баргъанма. Латвия, Литва, Белоруссия, Эстония – бу республикаланы да иги билеме. Мени Турциягъа уэзаллыкъ этерге чакъыргъан эдиле, алай, жаннетли болсун, анам ингилиз тилде бардырабыз. Экинчи сессияда Быковагъа ассистентка кьошадыла. Ол биягъы манга «эки» салыргъа умут этгенинде, ол а ызраз болмай тохтайды. Бу ишден уллу сёз-кьаугъа чыгъады. Ачыкъланды болум: Быкова манга «эки» билимсизлигим ючюн угъай, миллетим ючюн салгъанды. Аны уэзаллыкъ ишинден кьыстап, библиотекагъа кёчюреди. Университетде оп адамны арда кёроп тургъанма, алай саламалашыргъа кюч табалмагъанма. Миллетчиликден осал зат болмаз дуниядa.

Эришиу

Къутхарыучула усталыкъларын кёргюзтгендиле

Нальчикде от ёчюлтюучю бёлюмлени араларында жоллада къыйын болумланы кезиуюнде къутхарыу ишлени бардырыу бла байламлы эришиу болгъанды.

Хар команда сынамлы, аттестацияны ётген тёрт адамдан къуралгъанды. Ала авариягъа тюшген женгил автомобильни эшиклерин энчи инструмент бла ачып, андан адамланы чыгъарып, алагъа биринчи медицина болушлукъ этерге керек эдиле. Къутхарыучула, мычымай, алагъа берилген жумушланы тамамлагъандыла. Аланы хар бири да кесини ишин ири биле эди.

Судьяла командала къалал бирге терк, жорукълагъа кёре тюз да ишлегенлерине къарагъандыла. Энчи эс адамгъа болушлукъ къалай этгенлерине бургъандыла. Нек дегенде аллай жерде халат жибериу инсанны саулугъуна уллу заран салыргъа боллукъду.

Итоглагъа кёре, эришиуледе от тюшюуге къажау федеральный службаны биринчи отрядыны специализацияланнган бёлюмю хорлагъанды. Ала энди регион кезиуге къатышырыкъдыла.

Мурат АПАЖИХОВ.
РФ-ни МЧС-ини КъМР-де Баш управлениясыны пресс-службасы.

Алгъышлау

Кёлюнг базыкъ, жашаугъа жарыкъ болсунла!

Бизни керти, ышангнылы шуёхубуз Кучукланы Адикин жашы Искакъгъа биогюн 60 жыл толады. Адамны жашауунда бу ахшы кезиудю. Нек десегиз, бир жанындан, билим, сынау, сабырлыкъ, акъылманлыкъ жыйылгъанды. Экинчи жанындан а – алыкъа кюч-къарыу, талпыныу, таукеллик да барды къурагъра, хайырлы жумушла тамамларгъа.

Искакъны юсюнден айтсакъ, ол сейирлик, башхалагъа ушамагъан жашды. Тюрлю-тюрлю къуллукълада ишлегенди, кёбюсюнде – сюд системада. Чынтты профессионалды, къачан да поэлюкню, керлик, ишанмагъыны шуёхубуз Кучукланы Адикин жашы Искакъгъа биогюн 60 жыл толады. Адамны жашауунда бу ахшы кезиудю. Нек десегиз, бир жанындан, билим, сынау, сабырлыкъ, акъылманлыкъ жыйылгъанды. Экинчи жанындан а – алыкъа кюч-къарыу, талпыныу, таукеллик да барды къурагъра, хайырлы жумушла тамамларгъа.

Искакъны юсюнден айтсакъ, ол сейирлик, башхалагъа ушамагъан жашды. Тюрлю-тюрлю къуллукълада ишлегенди, кёбюсюнде – сюд системада. Чынтты профессионалды, къачан да поэлюкню, керлик, ишанмагъыны тутуп, ишлеп, ишлеп, ишле